

УДК 331. 526 (477)

Дяків О., Кузів О., Штокайло С.

ПРОБЛЕМИ ЗБАЛАНСОВАНOSTI РЕГІОНАЛЬНИХ РИНКІВ ПРАЦІ

У статті розглянуто ситуацію регіональних ринків праці України. Досліджено механізми регулювання збалансованості попиту і пропозиції на робочу силу.

A situation is considered in the article regional labour-markets Ukraine. Investigational adjusting mechanisms to balanced of demand and supply on labour force

Ключові слова: регіональний ринок праці, попит та пропозиція робочої сили.

Key words: regional labour- market, demand and supply of labour force.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. У сучасному світі демократичні країни міжнародної спільноти живуть за принципом формування ефективної соціально-економічної стратегії, спрямованої на забезпечення матеріального та духовного добробуту населення.

У системі пріоритетів сучасної соціально-економічної стратегії демократичних держав чільне місце належить забезпеченню повної зайнятості. Вагомість цієї складової визначається як економічними наслідками безробіття (для суспільства загалом і для кожної особи, котра втратила роботу), так і суто соціальними. Однак потреба надання робочого місця всім, хто може й хоче працювати, тобто пропонує свою робочу силу на ринку праці – не тотожна забезпеченню зайнятості будь-якою ціною. Суспільство справді зацікавлене в тому, щоб усі його працездатні члени працювали, оскільки це за інших рівних умов забезпечує зростання валового внутрішнього продукту.

Трансформація економіки України у соціально-орієнтоване ринкове господарство значною мірою залежить від досконалості механізмів реалізації стратегії та тактики регіональної політики в галузі формування і функціонування ринку праці. Централізоване регулювання ринку праці в державі має певні організаційні, матеріально-технічні і фінансові обмеження і тому активна політика у сфері праці може бути більш дієвою, якщо повною мірою будуть враховуватись економічні, соціальні, демографічні та інші особливості й відповідні пріоритети розвитку кожного конкретного регіону.

Аналіз останніх досліджень і публікацій у яких започатковано розв'язання проблеми. Розробка наукової проблематики, пов'язаної з формуванням, розвитком і регулюванням національного і територіального ринків праці, здійснюють відомі українські і зарубіжні вчені-

економісти. Вагомий внесок у теорію та методологію ринку праці внесли такі вчені, як І.К.Боднар, О.А.Богущий, О.А. Грішнова, М.І. Долішній, Е.М. Лібанова, В.М. Петюх, В.А. Савченко та інші.

Цілі статті. Дослідження механізмів регулювання збалансованості попиту і пропозиції робочої сили на регіональних ринках праці

Виклад основного матеріалу дослідження. На сучасному етапі соціально економічного розвитку національного ринку праці властиві істотні структурні та функціональні диспропорції, які є перешкодою на шляху забезпечення його збалансованого стану, а відтак потребують детального дослідження з метою виявлення першопричин виникнення диспропорцій і обґрунтування перспективних напрямів їх подолання.

Сучасний ринок праці України характеризується значним напруженням внаслідок зниження попиту на робочу силу, падіння рівня реальної заробітної плати, зростання чисельності вивільнених працівників, збільшення прихованого безробіття. Ці характеристики мають суттєві територіальні розбіжності, що зумовлює необхідність поглибленого вивчення та потребу у додаткових теоретико-методологічних й практичних дослідженнях регіональних особливостей ринку праці України.

З допомогою статистичних даних проведемо аналіз стану ринку праці України протягом 2006-2007 років. Кількість незайнятих громадян, які перебували на обліку впродовж 2007р. становить 2419,7 тис. осіб, з них працевлаштовані – 1098,6 тис. осіб. Проте у порівнянні з попереднім періодом рівень працевлаштування збільшився з 39,7 у 2006 до 45,4 у 2007рр. В загальному по Україні суттєва структурна та організаційна розбалансованість притаманна ринкам праці Волинської, Закарпатської, Івано-Франківської, Рівненської, Тернопільської, Чернівецької областей. Їхня частка в території та чисельності населення дорівнює, відповідно, 14,7% та 14,5%. При цьому на зазначені регіони припадає 20,7% загальної чисельності зареєстрованих безробітних.

Проаналізувавши дану таблицю, можна сказати, що розбалансованість між потребою в робочій силі та її пропозицією спостерігається в усіх регіонах України, крім м. Києва. Як правило, структурна незбалансованість на ринку праці свідчить про диспропорції в професійно-кваліфікаційній структурі, її невідповідність структурі робочих місць. Особливо часто явище структурної незбалансованості на ринку праці виникає за структурної перебудови економіки, зміни галузевого профілю регіону. Різко змінилася загальна ситуація із забезпеченням робочою силою і додатковим попитом на неї в регіонах, що традиційно характеризувались як зона тяжіння найбільш мобільної частини робочої сили. Це стосується передусім індустріальних центрів Донбасу і Придніпров'я, потужний виробничий потенціал яких формував територіальну мобільність робочої сили. Істотні зрушення в обсягах, напрямках та інтенсивності територіальної мобільності руху робочої сили індустріальних районів є результатом скорочення попиту на робочу силу в основних видах економічної діяльності, звуження можливостей щодо отримання вигідних доходів у галузях економіки, погіршення умов життєдіяльності населення на цих територіях.

Аналіз сучасного стану регіональних ринків праці дає змогу дійти висновку, що ефективний механізм їх регулювання мав охоплювати різнопланові та диференційовані за силою впливу підсистеми, не обмежуючись лише загальною сферою зайнятості. Для формування механізму регулювання слід передусім визначитися із пріоритетами регулювання попиту на робочу силу та її пропозиції. Розробка ефективної стратегії й тактики управління процесами на регіональному ринку праці потребує також комплексного підходу до розв'язання економічних, соціальних, демографічних проблем, які безпосередньо впливають а його стан та визначають напрями розвитку.

Сьогодні державне регулювання ринку праці значною мірою поступається регіональному. Таке зміщення акцентів пояснюється, по-перше, формування нових принципів управління в державі, що ґрунтується на поєднанні місцевого самоврядування із централізованим управлінням за пріоритетності першого; по-друге — фінансовою самостійністю регіональних служб зайнятості, які організують свою діяльність переважно за рахунок відрахувань фонду оплати праці підприємств та організацій, розташованих на території регіону.

Формування регіональних ринків праці України визначається виробничо-ресурсним потенціалом, темпами реформування економіки регіонів, їхніми природно-географічними умовами.

Збалансованість ринків праці передбачає:

1) динамічну відповідність між пропозицією робочої сили і потребами суб'єктів господарювання різних форм власності, розташованих на даній території, у ресурсах праці;

- 2) високопродуктивну зайнятість економічно активного населення;
- 3) мінімальний рівень прихованого і соціально прийнятні межі наявного регіонального безробіття.

Таблиця 1

Працевлаштування незайнятих громадян за регіонами України в 2007 р. [6]

	Кількість незайнятих громадян, які перебували на обліку впродовж звітного періоду -всього, тис.осіб	Кількість працевлаштованих у 2007р		Рівень працевлаштування, %	
		тис.осіб	у % до 2006р	2007р.	2006р
Україна	2419,7	1098,6	102,6	45,4	39,7
АРК	88,4	39,3	100,5	44,5	37,5
Вінницька	105,0	46,7	100,9	44,5	39,7
Волинська	71,6	35,3	101,6	49,3	42,5
Дніпропетровська	150,5	74,7	101,6	49,3	42,5
Донецька	171,7	80,1	110,8	46,6	39,5
Житомирська	90,1	39,9	99,3	44,3	40,4
Закарпатська	64,1	30,2	101,1	47,1	40,8
Запорізька	101,3	44,9	100,2	44,3	40,1
Івано-Франківська	99,5	47,9	102,8	48,1	42,9
Київська	68,1	32,8	104,4	48,2	41,0
Кіровоградська	74,3	33,3	102,9	44,9	38,8
Луганська	104,9	45,7	103,4	43,6	38,6
Львівська	121,5	51,4	105,8	42,3	34,0
Миколаївська	72,9	31,5	102,4	43,3	36,9
Одеська	87,5	38,8	104,3	44,4	39,8
Полтавська	108,3	45,6	101,4	42,1	38,1
Рівненська	89,7	35,0	102,6	39,0	33,8
Сумська	82,4	37,1	98,9	45,0	40,6
Тернопільська	95,2	37,4	102,0	39,3	33,9
Харківська	132,2	60,9	101,9	46,0	41,1
Херсонська	72,7	34,0	105,3	46,7	39,6
Хмельницька	83,6	38,3	102,1	45,8	40,2
Черкаська	105,0	46,9	102,1	44,7	39,5
Чернівецька	52,9	20,1	100,1	38,0	31,4
Чернігівська	71,7	32,0	101,0	44,6	40,4
м. Київ	47,7	35,3	102,1	74,1	67,6
м. Севастополь	6,9	3,5	100,1	50,9	44,7

Основним джерелом формування ринку праці в Україні стало значне вивільнення працівників зі сфери виробництва за рахунок організаційних та структурних заходів. При цьому скоротилось потреба в робітниках для заміщення вакантних робочих місць в економіці.

Стабілізація сфери зайнятості, розширення місткості регіональних ринків праці особливо актуальні для територій пріоритетного економічного розвитку, до яких, зокрема, належать:

- регіони, де сформувались істотні диспропорції між сферами застосування жіночої та чоловічої праці;
- сільські та гірські райони Західної України;
- окремі райони Одеської області, де є надлишок трудових ресурсів;
- регіони розміщення населення, відселеного з радіоактивно забруднених територій;
- регіони очікуваного істотного скорочення обсягів виробництва і масштабного вивільнення працівників, зумовленого закриттям виробничих об'єктів з вичерпаними ресурсами тощо.

Різноспрямованість руху основних показників попиту та пропозиції робочої сили на територіальних ринках праці характеризує структуру й організаційну розбалансованість, нестабільність умов зайнятості для більшості працездатного населення. Основне завдання в найближчій перспективі полягає в нормалізації територіальної структури ринків праці, скороченні резервів висококваліфікованої робочої сили, ефективному регулюванні пропорцій територіально-галузевої зайнятості. Подальший розвиток територіальних ринків праці та можливості їхнього

ефективного функціонування залежатимуть від загальної спрямованості економічних перетворень – державної політики щодо низько рентабельних виробництв, фінансової стабілізації тощо.

Для того, щоб стабілізаційні процеси позитивно вплинули на основні пропорції регіональних ринків праці, необхідні певні умови. Приватизація власності відбувалась як важлива складова загальної цілісної концепції ринкових перетворень, що спрямована на формування багатокладної економіки. Це дало можливість реформування відносин власності, структурну перебудову економіки, цілеспрямоване залучення інвестицій. Тим самим закладено фундамент для успішного функціонування суб'єктів господарської діяльності різних форм власності на основі співіснування та конкуренції.

Регулювання ринків праці має бути органічно пов'язане з комплексом системних перетворень, які стимулюють економічне зростання. З огляду на це виникають дві групи проблем: перша – загальне погравлення економічної ситуації та інвестиційної активності капіталу, що сприятиме розвитку системи робочих місць і зростанню потреби в робочій силі; друга – підвищення споживчого попиту населення через вдосконалення системи розподільчих відносин, збільшення можливостей для отримання додаткових доходів. Усі заходи державного регулювання ринку праці, зорієнтовані на розв'язання перелічених проблем, можна класифікувати за спрямованістю, характером, об'єктом впливу та джерелами фінансування.

Вибір сукупності найбільш прийнятних методів регулювання зайнятості залежить від конкретної ситуації, що склалася на конкретному регіональному ринку праці. При цьому враховуються інтереси певних територій, окремих галузей і підприємств щодо рівня і посилення державного втручання в ці процеси через відпрацьовані методи узгодження інтересів суб'єктів ринку різних ієрархічних рівнів. Загалом вибір оптимальної політики регулювання ринку праці визначається такими умовами і чинниками:

- інвестиційним потенціалом, відтворювальною структурою інвестицій;
- сукупністю робочих місць і змінами в її складі під впливом банкрутств, демонополізації виробництва, приватизації власності;
- демографічними умовами й характером поповнення працездатного населення, зайнятого в економіці й безробітного;
- фондом життєвих засобів і рівнем грошових доходів найманого працівника;
- якісним складом робочої сили, фінансовими можливостями суспільства, окремих суб'єктів господарювання, забезпечення зростання професійно-кваліфікаційного рівня робочої сили.

Слід звернути увагу також на те, що розбудова цивілізованого ринку праці відбувається за умов трансформації системи соціально-економічних відносин між його суб'єктами. Тому вивчення сучасного ринку праці слід здійснювати не тільки через вивчення сутності явищ, які мають місце на регіональному ринку праці, а й з позиції оцінки змін в організації сукупності соціально-трудова та економічних відносин. Формування соціально-трудова відносин має базуватись на забезпечення соціальних гарантій зайнятості населення, соціального захисту безробітних, посиленні соціального партнерства, досягненні нового якісного рівня суспільного менталітету, який зорієнтований на зміни в мотивації праці, способах привласнення її результатів, методах залучення до трудової діяльності.

В Україні ще не створено чітко координованої та всеосяжної системи економічного регулювання процесів регіонального відтворення робочої сили.

Сучасна економіка України потребує змішаної регулюючої системи, яка б поєднувала елементи суто ринкового регулювання з державним. Регулювання може бути спрямоване на досягнення справді активного характеру ринкових перетворень. Панівними мають стати методи опосередкованого регулювання, які поступово витіснили б позаекономічні методи. Механізм регулювання робочої сили має гнучко адаптуватися до змін загальноекономічної ситуації, адекватно реагувати на них в умовах стабільності економічних регуляторів.

На регіональних ринках праці з динамічною рівновагою між попитом на робочу силу та її пропозицією важливо підтримувати потребу в робочій силі з боку суб'єктів господарювання за умов диверсифікації та перепрофілювання виробництва, освоєння конкурентноспроможної продукції. Активний вплив на ринкову ситуацію здійснюється в регіонах з моно галузевими виробництвом і недостатніми власними ресурсами, а також там, де потреба населення в робочих місцях значно перевищує їх наявність.

Вибір конкретних способів досягнення збалансованості регіональних ринків праці має визначатися ринковою кон'юктурою, причинами й формами неузгодженості попиту та пропозиції

робочої сили. Збалансований розвиток регіональних ринків праці значною мірою залежить від комплексності розв'язання проблем та узгодженості дій на різних рівнях регіонального управління.

Висновки. Отже, регулювання ринку праці на рівні регіону має включати активізацію попиту та пропозиції за допомогою інвестиційної політики, способів і методів регулювання рівнів доходу (фіскальна, цінова та кредитно-грошова політика), методів регулювання відносин власності, соціальної політики та правової регламентації.

Цільовий підхід до системи регулювання ринку праці вимагає досконалих методів координації господарського механізму в регіоні, глибокого аналізу всіх процесів, які призводять до структурних змін в економіці. При відсутності дієвих механізмів регулювання ринку і низькій територіальній мобільності населення ринок праці буде формуватись, в першу чергу, на регіональному рівні. Таким чином, ринок праці країни представлятиме систему регіональних і локальних ринків. Незважаючи на єдність системи, кожна з територій вимагає від державної політики регулювання ринку праці врахування індивідуальних особливостей розвитку. На перший план виходять інтереси регіонів.

Література

1. Брич В.Я. Трансформація ринку праці та проблеми підвищення життєвого рівня населення // Методологія, практика, шляхи вирішення: Монографія.- Тернопіль: Економічна думка, 2003.- 375 с.

2. Гаркавенко Н. Проблеми збалансованості регіональних ринків праці/ Україна: аспекти праці. – 2007. №4 – с. 40-44.

3. Сардак С. Особливості функціонування ринку праці України/ Україна: аспекти праці. – 2006. №7.

4. Шевченко Л.С. Ринок праці: сучасний економіко-теоретичний аналіз.- Харків:Видавець ФО-П Вапнярчук Н.М.2007.-336с.

5. Ярошенко В. Державні механізми регулювання ринків праці в Україні //Україна: аспекти праці. - 2007. - № 8. - С. 30 –37

6. Доступний з <http://www.ukrstat.gov.ua>